

Πτυχίο Ψυχολογίας
Εξ αποστάσεως

Πολυπολιτισμική Ψυχολογία (DPSYCH-219)

Δρ Κυριακή Σωτηροπούλου
Ψυχολόγος
Εθνικού & Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

ΕΝΟΤΗΤΑ 9

Έθνος-Εθνικό κράτος
& Παγκοσμιοποίηση

Paul Klee, 1927

Ορίζοντας το έθνος: ένα δύσκολο έργο

- ❖ Την εποχή του Ομήρου ο όρος «Έθνος» χρησιμοποιούνταν για διάφορες μεγάλες ομάδες (πολεμιστές, καθώς και για τις μέλισσες και τα πουλιά) και σήμαινε κάτι σαν πλήθος ή σμήνος.
- ❖ Υπάρχει μεγάλη αντιπαράθεση στις κοινωνικές και ανθρωπιστικές επιστήμες όσον αφορά τον ορισμό του έθνους.

Κάποιοι αναζητούν:

- Αντικειμενικά κριτήρια (κοινή γλώσσα, θρησκεία, κουλτούρα, εδαφική επικράτεια)
- Υποκειμενικά κριτήρια (μια αμοιβαία αναγνώριση των ατόμων ότι ανήκουν στην ίδια εθνική κοινότητα) → το έθνος ως «νοερή κοινότητα» (Imagined Communities – Anderson 1983)

Εθνικό κράτος και δικαιοσύνη

Η διαμόρφωση της ενδοομάδας ορίζει και τον τρόπο με τον οποίο κατανέμονται οι διαθέσιμοι πόροι.

Η ένταξη σε μια εθνική ομάδα και τα θέματα δικαιοσύνης συνδέθηκαν στενά μεταξύ τους.

Η δικαιοσύνη απονέμεται μόνο σε εκείνους που μοιράζονται την ιδιότητα του μέλους στην ίδια ομάδα.

Εθνικό κράτος - Έθνος

- **Εθνικό κράτος** : Κοινωνικοπολιτική οργάνωση (διοίκηση και κυβέρνηση) με σύνορα και κανόνες που διαχωρίζεται από άλλες παρόμοιες οργανώσεις
- **Έθνος** : συμβολική ύπαρξη μιας (πολιτισμικά ομοιογενούς) οντότητας που συγκεντρώνει τους ανθρώπους γύρω από την ιδέα της κοινής καταγωγής, του κοινού πολιτισμού και των κοινών στόχων.

Έθνος → τροφοδοτικός παράγοντας της ταυτότητας (το να ανήκουμε σε ένα έθνος αποτελεί σημαντική πλευρά αυτού που πιστεύουμε ότι είμαστε)

Το έθνος - Gellner

Δύο άνθρωποι ανήκουν στο ίδιο έθνος, όταν:

α) μοιράζονται τον ίδιο πολιτισμό (δηλαδή ένα σύστημα ιδεών, συμβόλων, συνειρμών και τρόπων συμπεριφοράς και επικοινωνίας.

β) αναγνωρίζουν ο ένας τον άλλον ως μέλη του ίδιου έθνους.

Μια ομάδα ατόμων που έχουν κάποια κοινά χαρακτηριστικά, π.χ. μιλούν την ίδια γλώσσα, γίνονται έθνος όταν τα μέλη της ομάδας αναγνωρίζουν δικαιώματα/υποχρεώσεις μεταξύ τους, ακριβώς λόγω της ιδιότητας τους ως μελών αυτής της ομάδας.

Εθνική ταυτότητα

□ Είναι η αντίληψη ενός ατόμου ως μέλους ενός έθνους

□ Σύμβολα εθνικής ταυτότητας : Η εθνική σημαία και ο εθνικός ύμνος

□ 2 κύρια στοιχεία της εθνικής ταυτότητας:

- Βασίζεται σε ένα σύνολο κοινών χαρακτηριστικών των μελών του έθνους (κοινή καταγωγή, κοινό πολιτισμό, γλώσσα, κοινή ιστορική κληρονομιά, κοινό νομικό και οικονομικό σύστημα)

Η εθνική ταυτότητα δημιουργεί αισθήματα εθνικής ενσωμάτωσης (ο ασφαλής τόπος, «εκεί που με κατανοούν καλύτερα», «οι δικοί μου άνθρωποι»)

- Υπαινίσσεται **διαφορά** και οριοθετεί ποιοι ανήκουν στην εσωμάδα και ποιοι διαφοροποιούνται ως εξωμάδα.

□ Πολιτισμική όψη της εθνικής ταυτότητας (αίσθηση κοινής πολιτισμικής κληρονομιάς των μελών) και

□ Πολιτική όψη (κοινοί πολιτικοί θεσμοί/δικαιώματα και υποχρεώσεις των μελών) της εθνικής ταυτότητας

□ Συνδέεται με μύθους που ιστορικά ίσως αμφισβητούνται αλλά προωθούν την αίσθηση της εθνικής ταυτότητας (πχ ότι οι Ιταλοί είναι απευθείας απόγονοι των Ρωμαίων και οι Έλληνες των Αρχαίων Ελλήνων)

Εθνική ταυτότητα και πατριωτισμός

- Αφού η ταυτότητα για πολλούς αποτελεί ένα βασικό τρόπο με τον οποίο ορίζουν τον εαυτό τους, το περιεχόμενο που δίνουν σε αυτή την ταυτότητα επηρεάζει το βαθμό στον οποίο μια ετερότητα θα γίνει αντιληπτή ως εχθρική (Schatz, Staub & Lavine, 1999) .
- Μια εθνική ταυτότητα που ορίζεται με όρους ανεκτικότητας είναι πιο φιλική απέναντι στον Άλλο (δημιουργικός πατριωτισμός) σε σχέση με μια εθνική ταυτότητα που ορίζεται στη βάση της απόλυτης ορθότητας για την ίδια και τον αποκλεισμό των άλλων και τον εκμηδενισμό των αντιπάλων (τυφλός πατριωτισμός). Το νόημα του πατριωτισμού αποτελεί πάντα ένα πεδίο ανταγωνισμών ανάμεσα σε ομάδες για τον προσδιορισμό του περιεχομένου του.

Αφοσίωση στην ενδοομάδα

Δύο πηγές συναισθηματικής πρόσδεσης καθορίζουν τη δύναμη του πατριωτισμού:

- **Συναισθηματική** → η ομάδα εκφράζει την προσωπική ταυτότητα (βασίζεται στην ομοιότητα)
- **Λειτουργική** → η ομάδα ανταποκρίνεται στις προσωπικές ανάγκες και τα συμφέροντα (βασίζεται στην αλληλεξάρτηση)

Μορφές πατριωτισμού

Τυφλός πατριωτισμός («Εθνικισμός»)

- Απουσία κριτικής σκέψης
- Αφοσίωση σε μια οντότητα (π.χ. έθνος, κράτος)
- Αφοσίωση σε μια έννοια (π.χ., ιδεολογία, όραμα)
- Απόρριψη ηθικών αξιών που επιβάλλουν το σεβασμό της ευημερίας όσων δεν είναι μέλη της ομάδας ή της έννοιας με την οποία το άτομο είναι προσκολλημένο

Εποικοδομητικός πατριωτισμός

- Αλληλεπίδραση της κριτικής συνείδησης με την κριτική αφοσίωση
- Δέσμευση στην ευημερία της ομάδας αλλά και στις πανανθρώπινες αξίες
- Επιθυμία ή δυνατότητα να αποκλίνει κάποιος από την

Εθνικότητα

-
- **Δηλώνει** την πολιτισμική κληρονομιά, την εμπειρία που μοιράζονται οι άνθρωποι με κοινή προέλευση, προγόνους, γλώσσα, παραδόσεις και συχνά κοινή θρησκεία και γεωγραφική επικράτεια.

(Είμαι Έλληνας, είμαι Γερμανός κτλ.)

Εθνοτικότητα-Εθνοτική ταυτότητα

- Πολλοί μελετητές σήμερα συμφωνούν ότι η εθνοτική ταυτότητα αποτελεί επομένως περισσότερο **υποκειμενική παρά αντικειμενική μέθοδο κατηγοριοποίησης** (*Πόσο Έλληνας αισθάνομαι, πόσο γνωρίζω και συνδέομαι με τους μύθους και την ιστορία, πόσο συμμετέχω συναισθηματικά σε εθνικές γιορτές κτλ.*)
- Συνίσταται στον βαθμό στον οποίο τα μέλη της ομάδας **αισθάνονται συναισθηματικά δεμένα** από ένα κοινό σύνολο **αξιών, πεποιθήσεων, παραδόσεων και κληρονομιάς** (Ting-Toomey, 2005a).
- Οι **μετανάστες δεύτερης ή τρίτης γενιάς** είναι λιγότερο πιθανό να νιώθουν τόσο στενό δεσμό με τις εθνοτικές τους παραδόσεις όσο οι μετανάστες πρώτης γενιάς, ακόμα και αν μοιράζονται τα ίδια φυσικά γνωρίσματα ή χρησιμοποιούν την εθνοτική τους γλώσσα στο σπίτι.

Εθνική-εθνοτική ταυτότητα

- Η εθνοτικότητα μπορεί να βασίζεται στην εθνική καταγωγή, στη φυλή ή τη θρησκεία (Gordon, 1964).
 - Η **εθνοτικότητα διαφέρει από τη φυλή**, αλλά ως έννοια συχνά χρησιμοποιείται στη θέση της φυλής ή σε σχέση με αυτήν.
 - η φυλή βασίζεται σε **βιολογικά χαρακτηριστικά**,
 - η εθνοτικότητα εξαρτάται από **πολιτισμικά χαρακτηριστικά** που μοιράζονται οι άνθρωποι ορισμένης φυλής, εθνικής καταγωγής, θρησκείας ή γλωσσικής ομάδας.
 - Η **εθνοτική ταυτότητα αναφέρεται σε μια αίσθηση ένταξης ή ταύτισης με μια εθνοτική ομάδα.**
-
- Το περιεχόμενο ανάδειξης της εθνοτικής ταυτότητας αναφέρεται στην ένταση της συσχέτισης των ανθρώπων με τον εθνοτικό τους πολιτισμό (Ting-Toomey, 2005a).
 - Όπως σημειώνει ο Alba (1990: 22), «Τα άτομα μπορεί να είναι μέλη μιας εθνότητας ως προς την “Ταυτότητά” τους και ωστόσο να απορρίπτουν συνειδητά το εθνοτικό τους υπόβαθρο».

Εθνικότητα-Ιθαγένεια-Υπηκοότητα

- **Εθνικότητα:** Το έθνος αναφέρεται στο γένος (άτομα με κοινά χαρακτηριστικά και στοιχεία) και όχι στο κράτος (νομική έννοια και οντότητα) Ένα παιδί που γεννιέται στη Γερμανία από Έλληνες γονείς έχει την Ελληνική εθνικότητα αλλά μπορεί να αποκτήσει τη γερμανική υπηκοότητα.
- **Ιθαγένεια :** από το ιθύς+γένος (ιθύς=ευθύς, ο κατ' ευθείαν βαίνων + γένος -γενέσθαι / γίγνομαι) αφορά το γένος και όχι την εντοπιότητα – τόπο γέννησης / διαβίωσης κάποιου - *Το «δίκαιο του αίματος»*

(ταυτόσημο με την εθνικότητα)

Υπηκοότητα: αφορά στην εντοπιότητα/τόπο γέννησης και αποκτάται με τη διαδικασία της πολιτογράφησης. Ένα άτομο μπορεί να αποκτήσει μια ή και περισσότερες υπηκοότητες. Ο “υπήκοος” αποτελεί τον πολίτη. Το ενεργό υποκείμενο της πολιτικής και κοινωνικής ζωής/ Δηλώνει τον πολίτη που δηλώνει την υπακοή του στο Σύνταγμα και τα ψηφίσματα του κράτους στο οποίο είναι υπήκοος- *Το «δίκαιο του εδάφους»*

** Σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία οι όροι ιθαγένεια και υπηκοότητα σχεδόν ταυτίζονται ή αφορούν και οι δυο την πολιτογράφηση. Η ουσία της διαφοροποίησης εδώ αφορά την καθαυτό εννοιολογία των λέξεων.*

Εθνικότητα-Ιθαγένεια-Υπηκοότητα

Κάθε άνθρωπος αποκτά ιθαγένεια τη στιγμή που γεννιέται, κατά κανόνα την ίδια με έναν από τους γονείς του ([δίκαιο του αίματος](#)) ή υπό προϋποθέσεις του τόπου γέννησής του ([δίκαιο του εδάφους](#)). Κατά τη διάρκεια της ζωής του ενδέχεται να αποκτήσει νέα ιθαγένεια/υπηκοότητα οικειοθελώς - η διαδικασία αυτή ονομάζεται [πολιτογράφηση](#).

Δραστηριότητα προβληματισμού!

Έχοντας υπόψη τις έννοιες που μελετήσαμε στο μάθημά μας, να απαντήσετε/σχολιάσετε το πιο κάτω ερώτημα (προφορικά).

- Είναι ο Γιάννης Αντετοκούνμπο Έλληνας ;

Ας συζητήσουμε:

Είναι Ελληνίδα κάποια που γεννήθηκε από Έλληνες μετανάστες στην Αυστραλία αλλά δε γνωρίζει ελληνικά, δε γνωρίζει τίποτα για τη χώρα καταγωγής των γονιών της, δεν ξέρει πού βρίσκεται η Ελλάδα στο χάρτη;

Είναι Ελληνίδα κάποια που γνωρίζει πολύ καλά ελληνικά, μεγάλωσε στην Ελλάδα, συνεχίζει να ζει και να εργάζεται στην Ελλάδα αλλά η καταγωγή των γονιών της είναι από άλλη χώρα και ήρθαν στην Ελλάδα όταν η ίδια ήταν βρέφος;

Ας δούμε τα εξής παραδείγματα:

Παιδί που γεννήθηκε στην Ελλάδα από Έλληνες γονείς (ελληνική καταγωγή/ιθαγένεια/εθνικότητα/ ντόπιος/ αυτόχθων)

Παιδί που γεννήθηκε στον Καναδά από Έλληνες γονείς μετανάστες στον Καναδά (ελληνική ιθαγένεια/εθνικότητα-καναδέζικη υπηκοότητα ή πολλαπλή ιθαγένεια/ έποικος/μετανάστης β' γενιάς)

Παιδί που γεννήθηκε στο εξωτερικό από αλλοδαπούς γονείς, μετανάστες στην Ελλάδα (αλλοδαπή καταγωγή/ιθαγένεια- ελληνική υπηκοότητα εφόσον οι γονείς έχουν άδεια παραμονής)

Παιδί που γεννήθηκε στην Ελλάδα από αλλοδαπούς γονείς, μετανάστες στην Ελλάδα (αλλοδαπή εθνικότητα/καταγωγή- ελληνική ιθαγένεια/υπηκοότητα)

Εθνικό κράτος και Πολυπολιτισμικότητα

Η πολυπολιτισμικότητα των σύγχρονων κοινωνιών έρχεται σε αντιπαράθεση με την ιδέα ότι το έθνος αποτελείται από ανθρώπους κοινής καταγωγής.

Αυτό οφείλεται στην πεποίθηση ότι **το έθνος πρέπει να είναι πολιτισμικά ομοιογενές.**

Επίσης, υπάρχει η άρρητη ιδέα ότι η εθνική μας ομάδα δικαιούται την πλήρη αφοσίωσή μας, δηλαδή την ετοιμότητά μας να θυσιάσουμε τη ζωή μας για αυτή.

Ποια η θέση όμως των εθνοτικών μειονοτήτων (π.χ. Ινδική μειονότητα στην Αγγλία);

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

- Προηγμένη τεχνολογία και σύστημα μεταφορών
- Παγκόσμια οικονομία και εμπορικές συναλλαγές
- Μαζική μετανάστευση και διεθνής ανταλλαγή

Η πρόοδος των τεχνολογιών επικοινωνίας, των σύγχρονων συστημάτων μεταφορών, της παγκόσμιας οικονομίας, της διεθνούς επιχειρηματικότητας, της μαζικής μετανάστευσης και της διεθνούς ανταλλαγής είναι κύριοι παράγοντες πολιτισμικής ποικιλίας στην κοινωνία μας.

Παγκοσμιοποίηση

Η διαδικασία αυξημένης διασύνδεσης μεταξύ των κοινωνιών σε όλες τις όψεις της κοινωνικής/επαγγελματικής ζωής, ώστε τα γεγονότα σ'ένα μέρος του κόσμου να έχουν περισσότερα και βαθύτερα αποτελέσματα σε ανθρώπους και κοινωνίες που βρίσκονται μακριά

Το παράδειγμα των φυσικών καταστροφών (Shiraev & Levy, 2018)

- Οι φυσικές καταστροφές μεγάλης κλίμακας (π.χ. ανεμοστρόβιλοι, πλημύρες, σεισμοί) μας επηρεάζουν όλους, ανεξάρτητα από την εθνικότητά μας.
- Φέρουν τον όλεθρο και την καταστροφή στη ζωή μας με έναν άμεσο, οξύ και μακροπρόθεσμο ψυχολογικό αντίκτυπο.

**Τσουνάμι στον Ινδικό
Ωκεανό (2004)**

Φωτογραφία από:

https://en.wikipedia.org/wiki/2004_Indian_Ocean_earthquake_and_tsunami

Το φαινόμενο της πεταλούδας

Το φτερούγισμα μιας πεταλούδας στην Κίνα μπορεί να επηρεάσει τον καιρό στη Νέα Υόρκη, ο οποίος με τη σειρά του μετά από μερικές ημέρες θα επηρεάσει την πεταλούδα.

Το **φαινόμενο της πεταλούδας** είναι μια «ποιητική μεταφορά», στη [θεωρία του χάους](#) για το φαινόμενο της ευαίσθητης εξάρτησης ενός συστήματος από τις αρχικές συνθήκες.

Παγκοσμιοποίηση ή διεθνοποίηση (globalization): είναι το φαινόμενο κατά το οποίο αυτονομούνται όλοι εκείνοι οι τομείς, οι οποίοι στο πρόσφατο παρελθόν (μερικές δεκαετίες πριν) επιδίωκαν να οριοθετούνται μέσα σε διακριτά εθνικά σύνορα υπό την διεύθυνση ενός κράτους.

Ανταλλαγή παγκόσμιας γνώσης

- Το εθνικό κράτος παύει να είναι αποκλειστικός φορέας λήψης αποφάσεων για την ευημερία των μελών του
- *Η ιδέα του «Παγκόσμιου Χωριού»*
- Υπερεθνικοί ρυθμιστικοί παράγοντες πχ. ΟΗΕ, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ευρωπαϊκό Δικαστήριο κ.

Τάσεις/επιπτώσεις παγκοσμιοποίησης

- ❑ Ενίσχυση πολυπολιτισμικότητας,
- ❑ Ηλεκτρονική κοινωνική δικτύωση
- ❑ Ταξίδια/μετακινήσεις και τουρισμός σε χώρες του εξωτερικού
- ❑ Ηλεκτρονικό εμπόριο/μεταφορές-Εξαγωγή τοπικών καταναλωτικών προϊόντων και αφομοίωσή τους από τη χώρα εισαγωγής (πολυεθνικές εταιρείες-παγκόσμιο και ηλεκτρονικό εμπόριο)
- ❑ Αύξηση μετανάστευσης
- ❑ Παγκόσμιες μόδες και μαζική κουλτούρα (π.χ. μουσική)
- ❑ Διεθνείς αθλητικές διοργανώσεις (π.χ. Ολυμπιακοί Αγώνες)
- ❑ Διαμόρφωση παγκόσμιων αξιών
- ❑ Διαδίκτυο, τεχνολογία και διεθνής τηλεφωνία και ειδήσεις φτάνουν από κάθε γωνιά του πλανήτη σε όλους